GRETIL e-library
© 2008

FILE

Name: Cal906__Caland_DeStudieVanHetSanskritInVerbandMetEthnologieEnKlassPhilol.pdf
PURL: http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl/?gr_elib-173
Type: Searchable PDF/A (text under image)
Encoding: Unicode (â î û ... ḥ ...)
Date: 2.3.2011

BRIEF RECORD

Author: Caland, Willem
Title: De studie van het Sanskrit in verband met ethnologie en klassieke philologie : Rede uitgesproken op 22 october 1906 ... als buitengewoon hoogleeraar aan de Rijks-Universiteit te Utrecht
Publ.: Utrecht : Breijer 1906
Description: 38 p.

FULL RECORD

www.sub.uni-goettingen.de/ebene_1/fiindolo/gr_elib.htm

NOTICE

This file may be copied on the condition that its entire contents, including this data sheet, remain intact.

DE STUDIE VAN HET SANSKRIT IN VERBAND MET ETHNOLOGIE EN KLASSIEKE PHILOLOGIE

DE STUDIE VAN HET SANSKRIT IN VERBAND MET ETHNOLOGIE EN KLASSIEKE PHILOLOGIE

REDE

UITGESPROKEN OP 22 OCTOBER 1906 DOOR

DR. W. CALAND

ALS BUITENGEWOON HOOGLEERAAR AAN
DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT

1906

UTRECHT — FA. C. H E. BREIJER (A. OOSTHOEK)

GROOTEDELACHTBARE HEEREN CURATOREN DEZER UNIVERSITEIT;

HOOGGELEERDE HEEREN PROFESSOREN, ZEER GEACHTE AMBTGENOOTEN;

ZEERGELEERDE HEEREN LECTOREN, PRIVAATDOCENTEN, DOCTOREN;

DAMES EN HEEREN STUDENTEN;

EN VOORTS GIJ ALLEN, DIE DOOR UWE AANWEZIGHEID BLIJK GEEFT VAN UWE BELANGSTELLING;

Zeer gewenschte Toehoorderessen en Toehoorders!

Aan de beoefening van geen enkelen tak van wetenschap worden feitelijk zulke zware eischen gesteld als aan die der philologie. Een litterator zou inderdaad, wilde hij zijn geheele arbeidsveld kunnen bewerken, omnis homo moeten zijn. De classicus, die Hippocrates wil begrijpen en beoordeelen, dient medicus te wezen, althans medische studiën te hebben gemaakt; van den indoloog, die Âryabhaṭṭa wil uitgeven of verklaren, wordt geen geringe astronomische kennis vereischt; de commentator van Euclides of van de oudste geschriften der mathematische wetenschap van de Hindoes, de zoogenaamde çulbasûtra's, moet zich eerst degelijk in de mathesis inwerken; wie sommige geschriften of oraties van Cicero of de oud-Indische dharmaçâstra's grondig

wil kennen en hunne waarde beoordeelen, kan niet buiten eenige rechtskennis; ja, wie een dichter ten volle wil waardeeren of vertalen, moet eigenlijk zelf dichter zijn. En zoo zou men kunnen voortgaan. Dat, vroeger althans, ook de wetgever meende, dat de litterator een soort van omnis homo diende te zijn, blijkt ook uit de wet op het H. O. van 1815, die van den aanstaanden doctor in de letteren eischte, dat hij althans eenige kennis verwerven zou van astronomie en rechtswetenschap. Daar zullen er nog velen onder U zijn, die zich met eigenaardige gevoelens het door de oude wet op het H. O. vereischte groot mathesis examen herinneren. Sedert is hierin verandering gekomen, doch in de groote hoeveelheid wiskunde, die op 't gymnasium den aanstaanden litterator wordt toebedeeld, trouwens met zijn collega's die het diploma α wenschen te verwerven, leeft zeker nog de ideale opvatting van den taak des litterators voort. Dat de hooge eischen aan hem gesteld ook heden nog gelden, bemerkt al ras de docent, die met zijne leerlingen al de stukken zou wenschen te lezen uit het Grieksche leesboek van von Willamowitz-Moellendorff. Intusschen, verdeeling van arbeid is hier geboden, en de litterator, die zich geroepen gevoelt bijv. Hippocrates te interpreteeren, moet zelf maar zorg dragen de noodige voorbereidende studie te maken. Zoo zijn de takken van wetenschap talrijk, waarmede de philoloog in aanraking komen kan en gedeeltelijk komen moet, om als beoefenaar der wetenschap of als docent op waardige wijze te kunnen optreden. Vergunt mij Uwe aandacht te vestigen op twee takken van wetenschap, die hem bij zijne studie van het hoogste belang kunnen zijn, ik bedoel de ethnologie en de taalwetenschap. En aange-

zien de litterator ook maar een mensch is en zich moet beperken, wil hij iets tot stand brengen, zoo zult Gij mij wel veroorloven, dat ik het belang van de studie der twee genoemde wetenschappen meer bizonder beschouw van het standpunt van den klassieken philoloog en den indoloog.

De ethnologie dan reken ik tot die takken van wetenschap, waarvan èn de classicus èn de indoloog groot nut kunnen hebben, inzonderheid wanneer zij tot hun arbeidsveld gekozen hebben die teksten, die met de geschiedenis van den godsdienst in verband staan. Er is in deze richting door indologen en classici nog betrekkelijk weinig gearbeid. Op het gebied der oud-Indische philologie bewees vooral OLDENBERG, welke nieuwe verrassende gezichtspunten eene koppeling van die twee vakken: de ethnologie en de indologie, oplevert; voor de algemeene beschouwingen omtrent den aard van het offer bewezen in Frankrijk HUBERT en MAUSS van hoe groot belang grondige philologische studie voor den ethnoloog is, terwijl SAMTER in Duitschland en een jeugdig Nederlandsch geleerde (M. DE VISSER) ten onzent met groot nut de klassieke philologie aan de ethnologie gepaard hebben, om enkele verspreide artikelen van de hand van andere schrijvers hier niet te vermelden.

Vele geleerden hebben er naar getracht en doen dit nog, om uit de gegevens, ons door schriftelijke overlevering en volkskunde verstrekt, den beschavingstoestand, de godsdienstige gebruiken, ja zelfs de religieuze denkbeelden te reconstrueeren van dat hypothetische volk, waarvan ook wij de nakomelingen zijn: de Indogermanen.

Zulk eene reconstructie is nog heel wat moeilijker en twijfelachtiger dan die der Indogermaansche taal. Immers wanneer men bijv. in 't Grieksch, Iraansch en Germaansch een woord vindt, dat dezelfde beteekenis heeft en tot één vorm te herleiden is, dan kan men veilig aannemen, ook al wordt in geen der verwante talen een overeenkomstig woord aangetroffen, dat dit woord behoord heeft tot den woordenschat der Indogermaansche oertaal. Doch eenheid van gebruiken en godsdienstige denkbeelden kan ook van andere factoren dan van gemeenschappelijke herkomst het gevolg zijn. Een gebruik kan namelijk ten eerste ontleend zijn aan of doorgedrongen uit een naburig volk. Dat ontleening op groote schaal voorkomt, bewijst de Finsch-Ugrische stam der Esten, wier huwelijksgebruiken — L. von Schroeder heeft dit aangetoond — in zóó groote mate overeenkomst vertoonen met die der Indogermaansche volken, dat men, wanneer niet taalkundige en anthropologische gegevens dit verhinderden, zou geneigd zijn dit volk voor een stam van het Indogermaansche ras te houden. Er is echter nog een tweede mogelijkheid denkbaar, die het verklaren kan, hoe bij twee of meer volken dezelfde gebruiken of godsdienstige denkbeelden in zwang zijn, en wel de algemeen-menschelijkheid der denkbeelden en der daaruit ontsproten gebruiken. Dit laatste punt moge met een enkel voorbeeld worden toegelicht. Bij de oude Hindoes was het 't gebruik een doode, alvorens hij naar de crematieplaats werd overgebracht, de beide duimen en eveneens de groote teenen aan elkaar te snoeren. Dit eigenaardige gebruik of ten minste sporen er van vindt men ook bij Zuid-Slavische stammen, in sommige streken van Duitschland en in Ierland. Heeft

men nu het recht dit eigenaardige gebruik als specifiek Indogermaansch te beschouwen? Neen, want men treft het ook aan bij allerlei volken, te veel om hier op te noemen, verbreid over de meest verschillende streken der aarde, zoodat van ontleening geen sprake kan zijn. Het is dan ook een uitvloeisel van het bij den primitieven mensch zoo ingewortelde denkbeeld, dat men maatregelen moet nemen om den doode, dat wil zeggen, den geest des overledenen, te verhinderen terug te keeren naar zijne achtergebleven verwanten en naar de woning, die hij tijdens zijn leven betrokken had. In overeenstemming is hiermede, dat na aankomst op de begrafenisplaats de banden worden losgemaakt: anders zou de geest des overledenen zich niet ongehinderd in het schimmenrijk kunnen bewegen, en men heeft ondertusschen al genoeg andere maatregelen genomen, om alsnog zijn terugkeer te verhinderen. — Een niet minder sprekend voorbeeld leveren de Azteken uit Mexico; bij hen wordt eene gansche serie van huwelijksplechtigheden aangetroffen, die zoowel aan de Indogermaansche stammen als aan de meer genoemde Esten bizonder eigen zijn. Evenals bij de Azteken, die noch stamverwant met het Arische ras zijn, noch geographisch zoo gelegen, dat men aan ontleening mag denken, kan zich nu ook bij de Esten het ritueel zelfstandig hebben ontwikkeld.

Met dit alles behoeft niet gezegd te zijn, dat het onmogelijk is zich eene voorstelling te maken van de godsdienstig-ritueele gebruiken onzer voorvaderen de Indogermanen, doch zoolang niet van ieder gebruik afzonderlijk is onderzocht of het niet óók bij andere volken wordt gevonden, die buiten den kring der Indogermanen staan, is hier geen zekerheid te verkrijgen.

Gelijk het echter niet het hoofdstreven is der Indogermaansche taalwetenschap de reconstructie te maken der oertaal, doch de taalkundigen er veeleer naar trachten de wetten te ontdekken, volgens welke het gewordene verklaard wordt en hoe, in laatste instantie, het heden der taal ontstaan is uit het verleden, zoo moet ook de philoloog meer dan tevreden zijn, wanneer hij in staat is de volksgebruiken en de godsdienstige denkbeelden van het verleden en het tegenwoordige te begrijpen en te verklaren door, uitgaande van de waarneming, dat overal op aarde de mensch in wezen dezelfde blijft, zich vertrouwd te maken met de denkbeelden en de redeneerwijze van den primitieven mensch. Immers bij de onbeschaafde volkeren en soms ook bij het landvolk bij ons worden vaak in onvervalschten toestand aangetroffen dezelfde beschouwingen en gebruiken, die bij de beschaafden en ontwikkelden wèl nog bestaan, doch dikwijls tot onherkenbaar wordens toe met andere elementen overwoekerd zijn.

Vergunt mij thans U eenige mededeelingen te doen waaruit U blijken kunnen enkele der hoofdleerstukken, om 't zoo eens te noemen, van de wetenschap der ethnologie; ik zal trachten die te staven met eenige voorbeelden waaruit, naar ik hoop, voldoende duidelijk zal worden, dat de koppeling van philologische met ethnologische studiën vruchtbaar is.

Eene van de gewichtigste overtuigingen, ook bij den primitieven mensch aangetroffen is blijkbaar gegrond op de waarneming, dat gelijke oorzaken gelijke gevolgen hebben, en dat zaken, die eens met elkaar in aanraking zijn geweest, ook nadat haar contact is verbroken, op

elkaar blijven werken, anders gezegd het principe van associatie van denkbeelden, hetwelk evenwel, verkeerdelijk toegepast, zooals men dat van den onontwikkelden mensch nauwelijks anders verwachten kan, de basis is geworden van de tooverij, de magie, die bastaardzuster der wetenschap, zooals men haar wel genoemd heeft. De wilde meent dus, dat hij door eenig verschijnsel na te bootsen, het door hem gewenschte resultaat kan verkrijgen: door op een trom te slaan verwekt hij donder en lokt hij den regen aan (nabootsende of mimetische magie); door een beeldje van was of klei te vervaardigen en dit als zijn vijand te behandelen zal ongetwijfeld, zoo is zijne overtuiging, die vijand het leven verliezen; of ook hij weet zich te verzekeren van het een of ander, dat met zijn vijand in aanraking is geweest, zooals afsnijdsels van nagels of haar of resten van het voedsel, waarvan hij genuttigd heeft, en verricht daaraan de vereischte handelingen (sympathetische magie). Geen wonder dan ook, dat de overtuiging bij hem ingeworteld is, dat ramp, ziekte of dood vóór den ouden dag, louter en alleen het gevolg zijn van beheksen, en dat hij daartegen allerlei voorzorgsmaatregelen neemt. Vooral verkeert volgens zijn inzicht in gevaarlijken toestand ieder die hetzij in bizonderen staat van heiligheid verkeert, hetzij met den dood in onmiddellijke aanraking is; den onbeschaafde is dit geheel hetzelfde; het wordt dan ook door de Polynesische volkeren door één en hetzelfde woord weergeven: zulk een persoon is taboe, een woord dat in begrip volkomen met lat. *sacer* overeenstemt. Doch ook onder de beschaafden, de cultuurvolken, vindt men van deze fundamenteele beschouwing der wilden tal van sporen.

Hun ritueel en hunne gebruiken zijn er letterlijk van doortrokken. Inderdaad is de cultus zoowel der Romeinen als der oude Hindoes, zoowel der Chineezen als der oude Assyriërs, niet anders dan eene georganiseerde magie. Vooral komt dit uit in de godsdienstige gebruiken der Hindoes. Merkwaardig is het op te merken, hoe bij hen de georganiseerde magie, die vooral in den Atharvaveda belichaamd is, door de orthodoxe Brahmanen verfoeid en verboden wordt, terwijl toch de erkende cultus doortrokken is van allerlei beschouwingen en praktijken, die ons levendig aan den wilde herinneren. Het is de schoone taak der philologie, gesteund door de ethnologie, in den eeredienst die elementen bloot te leggen, welke van die vroegere ontwikkelingsperiode getuigen. Dat dit vooral voor den Veda met velerlei bezwaren gepaard gaat, zal niemand zich ontveinzen, die zich met deze aloude boeken heeft bezig gehouden. Het meest zijn tot dusverre de teksten onderzocht, die de sacramenten van het dagelijksch leven beschrijven, zooals die verricht werden en worden bij geboorte, huwelijk, overlijden enz. Hier vooral liggen magie en animisme op de oppervlakte. Doch de Vedateksten, die de plechtig erkende offers beschrijven, staan sterk onder den invloed der theosophische haarkloverij, waardoor de ondergrond der oudere zienswijze vaak onherkenbaar geworden is; immers in de teksten, die den cultus willen verklaren en motiveeren, in de zoogenaamde Brâhmaṇa's, schijnt op 't eerste gezicht slechts spitsvondige redeneering aan 't woord te zijn. Het is zeker geen ondankbare taak uit dien chaos aan te wijzen wat algemeen menschelijk is en op die manier het onderzoek en de kritiek van den Veda te doen strekken tot ver-

meerdering onzer kennis van het menschelijk denken in 't algemeen en van de ontwikkeling van den Hindoeschen geest in 't bizonder.

Thans moge door een paar voorbeelden uit den overvloed van beschikbaren stof nader worden aangetoond, van hoe groot nut de vergelijkende ethnologie kan wezen tot recht verstand van de teksten die verband houden met den cultus.

Hoe algemeen de zienswijze is, dat er allerlei maatregelen noodig zijn om heilige personen te beschutten, niet alleen omdat ze heilig zijn, doch ook omdat het voor den leek gevaarlijk is met hen in aanraking te komen, in één woord, omdat zij taboe, *sacer,* zijn, kan blijken uit wat bericht wordt aangaande den snâtaka der oude Hindoes, den Mikado van een paar honderd jaar geleden en den flamen dialis der Romeinen: den snâtaka, die zooeven de studie van den Veda heeft ten einde gebracht en dus vol heiligheid, d. w. z. gevaarlijke substantie is, den Mikado, die de incarnatie van den zonnegod is, den flamen dialis, die als 't ware de belichaming op aarde is van Jupiter zelven. De snâtaka draagt een zonnescherm en het is hem verboden op de op- of ondergaande zon den blik te vestigen; de gansche ceremonie, waardoor zijn studietijd afgesloten wordt, heeft plaats binnen eene aan alle kanten ingesloten ruimte, want op dezen dag mag hem de zon in 't geheel niet beschijnen. Aan den anderen kant moet hij sandalen dragen en mag hij niet, zonder eerst een stuk kleed of eene mat te hebben neergelegd, op den grond zitten. Verder is het hem verboden den voet te zetten op zeker soort van strik, waarmede men de kalveren vastbindt (*vatsatantî*) en hij moet het vermijden

tusschen de palen van een schommel te loopen. Hij mag niet het oog richten naar eene plaats waar een doode verbrand of bijgezet is, niet met eene kraamvrouw spreken, noch de resten van zijn maaltijd aan een çûdra geven; zekere woorden mag hij niet uitspreken doch moet die door andere vervangen; op den feestdag zijner wijding tot snâtaka wordt hij geschoren en worden hem haar en nagels gekort; de persoon, die de plechtigheid leidt, beveelt dat deze afsnijdsels aan den voet eener ficus indica worden neergelegd; met den gordel, dien hij tot dusverre gedragen heeft, wordt evenzoo gehandeld. De meeste dezer taboemaatregelen, waarvan de lijst gemakkelijk zoude te vergrooten zijn, vinden hun parallel bij de andere genoemde heilige personen. Immers ook de Mikado mocht noch met de aarde noch met den zonneschijn in aanraking komen en de flamen dialis mocht niet zonder zijn apex onder den blooten hemel vertoeven. Gelijk het den snâtaka verboden is de rest van zijn maaltijd aan een çûdra te geven, zoo moest het door den Mikado gebruikte vaatwerk dadelijk vernietigd worden; at de leek er uit, dan zouden zijn mond en keel ontstoken worden. Gelijk de snâtaka den aanblik moet vermijden van wat op een doode betrekking heeft, zoo moest ook de flamen dialis, als zijne echtgenoote de flaminica stierf, zijne waardigheid neerleggen, en evenals van den snâtaka de afsnijdsels van haar en nagels aan den voet eens heiligen booms werden neergelegd, zoo werden die van den flamen aan den voet van een levenden boom begraven. Mag de snâtaka den voet niet zetten op zekere strikken, ook de flamen moest alle knoopen, boeien of strikken vermijden; de ring, dien hij droeg, moest gebroken zijn en aan zijn gewaad mocht geen knoop

gevonden worden. Al deze maatregelen laten zich gereedelijk verklaren uit de overtuiging dat deze personen *sacer* zijn: zoowel heilig als gevaarlijk of in gevaar verkeerend. Daarom werden zij zooveel mogelijk van de overige wereld geïsoleerd; hun goddelijke kracht zou zich bij aanraking van zon of aarde met noodlottig gevolg kunnen ontladen of een boos gezinde zou tooverij kunnen bedrijven met hetgeen van hen afkomstig is en hen zoo kunnen dooden of althans in 't ongeluk storten. Er is één taboemaatregel onder die, waaraan zich de flamen dialis moest onderwerpen, die mij door de ethnologen onjuist schijnt verklaard te zijn, het verbod namelijk om te gaan onder de afhangende loten van een wijnstok. FRAZER wil in zijn voortreffelijk werk the golden Bough (dl. I, p. 358, 3e ed.) dit verbod verklaren uit het gevaar dat door de aanraking van bloed ontstaat, overwegend, dat de wijnstok als van zelf aan bloed doet denken. Mij komt deze uitlegging gezocht voor; eerder moet men dit verbod voor den flamen in verband beschouwen met dat andere, dat hij geen klimop mag aanraken. Immers beide gewassen zijn voorzien van kurketrekkervormige aanhechtsels, en die moet de flamen evengoed vermijden als alles, wat ook maar het denkbeeld van binden opwekt, evenals de snâtaka den strik der kalveren moet vermijden. Dat knoopen als gevaarlijk gelden in 't volksgeloof is alweer een gevolg van sympathetische magie. Zoo moesten, nadat de hut vervaardigd was, die bij het Somaoffer dienst deed, alle knoopen worden losgemaakt, die bij de vervaardiging waren gelegd, anders zou de functioneerende priester den dood vinden door detentie van urine.

Wij hebben daareven doen opmerken, dat de primi-

tieve mensch ook dengene, die met den dood in aanraking is geweest, in groot gevaar acht te verkeeren. De voorstelling toch, die de wilde van het wezen der ziel heeft, is zeer eigenaardig. Hij denkt zich die als een verkleind individu zoo groot als een duim of eene spanne, soms ook als een insekt, soms ook als een vogel. Hij acht het verband der ziel met het lichaam vrij los en houdt het daarom voor niet ongevaarlijk te niezen of te gapen. Men denke aan de verschillende afwerende uitroepingen bij niezen over de gansche aarde verbreid en aan de gewoonte der Hindoes om, als iemand in zijne tegenwoordigheid gaapt, met duim en vingers te klappen om zoo te verhinderen dat de ziel het lichaam door den mond verlaat. Terwijl hij gelooft, dat de ziel gedurende den slaap het lichaam tijdelijk vaarwel zegt, vreest hij dus ook dat de ziel het lichaam in wakenden toestand kan verlaten, waarvan dan ziekte, waanzin en dood het gevolg kunnen zijn. Is hij in aanraking met een doode geweest, dan is dit gevaar eerst recht groot, daar er alle kans bestaat, dat de ziel des gestorvenen die der levenden aangelokt heeft. Dit geloof is nog zeer levendig bij de Hindoes, zooals uit het volgende blijkt. Aan 't slot van het maandelijks op nieuwemaansdag aan de Schimmen, de Vaderen, gebrachte offer heeft een geregeld terugroepen der ziel plaats; vooral is dit duidelijk uit eene tot dusver verkeerd gelezen en begrepen passage uit zeker oud boek over ritueel, [1]) waar het heet: „met het heilige koord over den linkerschouder roept hij uit overweging: „onze ziel die bij

---

1) Kauç. sûtra 88.29, waar met het hs. van Haug te lezen is: *upâhvayânîti*; de woorden *yan na idam* etc. zijn noch hier noch Vait. 38.4 als mantra op te vatten.

de Manes geweest is, wil ik terugroepen" de ziel terug met de verzen: „de ziel roepen wij terug enz." Niet minder duidelijk zegt een andere tekst: „daardoor, dat hij aan de Manes offert, vertoeft hij in de wereld der Manes en loopt hij gevaar vóór zijn tijd te sterven." Men vergelijke met deze handel- en zienswijze die der Karens van Burma, van wie bericht wordt, dat, wanneer een lijk in de groeve gelegd is doch voordat deze met aarde gevuld wordt, de rouwdragenden rondom de groeve plaats te nemen, ieder voorzien van een in de lengte gespleten bamboe en een stokje; allen houden hun bamboe in de groeve en halen, door met het stokje langs den bamboe naar zich toe te schuren, de ziel (hun eigen ziel, wel te verstaan) uit de groeve. Als dan de groeve gevuld wordt, wenden zij hun bamboe af, uit vrees dat anders ook hunne ziel in de groeve zou kunnen geraken; huiswaarts keerend nemen zij hun bamboe mede, hunne ziel verzoekend mèt hen te komen.

Wanneer na afloop der crematie van een Hindoe de verwanten naar hunne woning terugkeerden, werden er twee takken in den grond geslagen en van boven met een dun touw aan elkaar bevestigd; alle verwanten gingen onder deze soort van poort door, waarna de laatste het touw doorsneed en de twee takken uiteenwierp. Een dergelijk gebruik wordt ook bij andere volken aangetroffen. Zoo wordt van de onbeschaafde bevolking van Tonking bericht, dat zij na eene begrafenis zich naar den oever eener rivier begeven en daar door een triangel kruipen, gevormd door twee met de punt tegen elkaar geplaatste bamboestokken en van de bewoners van Kamschatka, dat zij na de bijzetting van een doode naar 't bosch gaan en hier van verschillende wortels ringen

maken, waar zij driemaal doorheen kruipen, terwijl ook de Koraks uit datzelfde land, aan 't einde der bijzetting onder twee in den grond geplante palen heen gaan. Iets dergelijks wordt ook bericht omtrent de Madangs in Centraal Borneo. Wat mag wel de strekking wezen van dit gebruik? Denkt men aan de uit den Veda bekende Apalâ, welke door Indra tot heeling harer huidziekte door drie openingen werd getrokken en aan het vooral in Engeland en Duitschland zoo bekende gebruik zieken door een esch, dien men gespleten heeft, of in 't algemeen door een hollen boom te halen, dan wordt het duidelijk, welk het motief is der hier ter sprake gebrachte handeling: de verwanten, die met den dood in aanraking zijn geweest, die „bestorven" zijn, barricadeeren eenvoudig den geest, die hen zou willen volgen, den weg; zoodra de laatste door de poort is, wordt die vernield: de geest kan hen niet volgen. Zoo is ook de zieke er zeker van, dat de booze invloed, waaraan hij ten prooi was, achtergelaten wordt. Het eene is een middel ter voorkoming van ziekte of ramp, het tweede ter genezing, doch de gedachte die er aan ten grondslag ligt, is dezelfde.

Ook als het een of ander klein diertje denkt de wilde zich de ziel. Diezelfde voorstelling ook bij de Hindoes. Wanneer dezen de aan den voet van een boom begraven urn met het gebeente voor de eindelijke bijzetting komen opzoeken, doch niet meer kunnen vinden, nemen zij eenig zand van deze plek of ook zij spreiden aan den oever van een water een kleed uit en roepen den doode bij zijn naam; aan het diertje dat zich dan op het kleed neerzet, worden alle formaliteiten voltrokken. Men vergelijke hiermede eens wat TURNER van de bewoners van Samoa bericht. Als iemand verdronken of gesneuveld

was, en men het lijk niet vond, dan spreidden de verwanten in de nabijheid van het water of het slagveld, waar hij den dood gevonden had, een stuk doek uit; daarop spraken zij een gebed uit en het eerste het beste levende wezen, dat zich op het doek neerzette: een sprinkhaan, een vlinder of wat het ook mocht zijn, werd geacht de ziel van den doode te bevatten en met alle behoorlijke plechtigheid ter aarde besteld.

Dat de ziel ook als vogel gedacht wordt, is aan de Ethnologen welbekend. Niet opgemerkt schijnt het te zijn dat ook bij de oude Hindoes deze zienswijze wordt aangetroffen. Volgens Baudhâyana moet men na zekeren maaltijd, aangeboden aan de Manes en eenige hen vertegenwoordige Brahmanen, ook aan de vogels voedsel geven, „want, zoo heet het in de heilige schrift, in de gestalte van vogels gaan de schimmen rond", en in het Kûrmapurâṇa heet het: „Hij zie niet (na zulk een maaltijd) naar kraaien en dergelijke vogels, die tegen de zon om komen aanvliegen, want in de gestalte van dezen komen de schimmen aan, begeerig zich te voeden".

De onbeschaafden nu kennen allerlei trucs om de ziel, wanneer zij gevaar loopt het lichaam te verlaten, te nopen tot blijven. Vooral bij feesten is er gevaar dat de ziel van den hoofdpersoon door afgunstige geesten zal worden weggeroofd. In dat geval worden op het hoofd van den in gevaar verkeerenden persoon rijstkorrels gestrooid. Zou in dit volksgeloof misschien de oorspronkelijke strekking te zoeken zijn van het bestrooien met καταχύσματα bij de Grieken? Dat dit niet bloot een sympathetische toovermaatregel is om vruchtbaarheid te bewerken, heeft SAMTER zeer te recht opgemerkt, daar immers ook de nieuwe slaaf bij zijne komst in de nieuwe woning er mede

bestrooid werd. De ethnologie toch leert ons, dat booze geesten bizonder te vreezen zijn door personen die eene nieuwe woning betrekken; en in dit geval verkeerden immers zoowel de Grieksche bruid, die op de genoemde wijze bestrooid werd op 't oogenblik dat zij de woning haars echtgenoot betrad, als de nieuwe slaaf. Als overblijfsel van een bepaald zoenoffer, zooals SAMTER wil, behoeft dit gebruik niet verklaard te worden.

Het is een aan den Ethnoloog welbekend feit, dat de onbeschaafde mensch het niet moeilijk acht de Geesten te bedriegen en hun, om eene huiselijke uitdrukking te gebruiken, knollen voor citroenen te verkoopen. Dat deze overtuiging voortleeft ook in de godsdienstige gebruiken der cultuurvolken, blijkt uit het Romeinsche Compitalia-feest, waarvan de strekking in hoofdzaak dezelfde is als die van het Vedische Tryambaka-offer. Bij het feest der Compitalia, dat tusschen de Saturnalia (17 Dec.) en 5 Jan. viel, werden des nachts op de viersprongen en voor de deuren der woningen wollen poppen opgehangen zooveel in aantal als er leden van de familie waren, om Mania en de Lares te bewegen zich daarmede tevreden te stellen. Van de Vedische offerplechtigheid zijn de hoofdtrekken de volgende. Aan het begin van den winter op vollemaansdag in de maand Kârttika worden, onmiddelijk na zeker offer aan de Manes, derhalve na zonsondergang, zooveel offerkoeken gereed gemaakt als de familie van den client leden bevat en daarenboven nog een [1]). Daarmede en met de andere offerbenoodigdheden begeven zich allen, de priester en de client met vrouw en kinderen, noordwaarts naar

1) Voor de nog niet geboren familieleden, volgens sommige scholen.

een viersprong. Hier wordt een medegebracht brandend hout neergelegd en in dit vuur wordt van alle koeken een klein gedeelte aan Rudra geofferd, den god, die de voorlooper is van den lateren Çiva, den god, wiens booze invloed op mensch en dier in den Veda zoo gevreesd wordt. Vervolgens worden de offerkoeken uitgedeeld; ieder der familieleden ontvangt er één, de huisvader ook den overtolligen. Nu gaan zij allen om het vuur rond, een gebed tot Rudra uitsprekend. Wanneer zij éénmaal zijn rondgegaan, werpen zij ieder hun koek omhoog en trachten dien in de hand op te vangen. Zoo driemaal. De ongehuwde dochter, die een echtgenoot hoopt te krijgen, verricht diezelfde handeling, doch de spreuk, die zij uitspreekt, is eene variatie op die der anderen; zij uit den wensch een echtgenoot te erlangen. Eindelijk worden alle koeken in een korf geworpen en deze in een dorren boomtronk of aan een tak gehangen. Daarna keeren allen terug zonder achter zich te zien. Blijkbaar dienden die poppen van de Compitalia en de offerkoeken van de Tryambaka-plechtigheid als middel om den god te bewegen de levenden te sparen en ze in hunne plaats aan te nemen; als substituut van een vroeger menschenoffer behoeven zij dus in 't geheel niet te worden aangezien. Misschien is het toevallig dat hier naast de Lares ook Mania optreedt, evenals men mèt Rudra ook diens zuster Ambikâ verbidt. Wat de strekking betreft van het omhoog werpen der offerkoeken in het oud-Indisch ritueel, op den eersten aanblik zou men wellicht geneigd zijn een parallel hiervan te vinden in een door James Mooney in zijn „Holiday Customs of Ireland" beschreven gebruik. Volgens zijne mededeeling verzamelt zich op Vastenavond

jong en oud rond het turfvuur om door het opgooien van den pannekoek te weten te komen, wat voor huwelijkskans de jonge meisjes hebben. Nadat een pot met beslag is klaargemaakt, wordt daarvan een gedeelte in de pan gedaan en deze toevertrouwd aan de oudste ongehuwde dochter. Op het beslissende oogenblik werpt zij den koek handig den schoorsteen in; zoo hij nu glad en effen op den anderen kant in de pan neerkomt, zal zij dit jaar ruime keuze van vrijers hebben; komt echter de koek in de asch of valt hij samengevouwen in de pan, dan zal zij binnen het jaar niet huwen. Doch bij nadere overweging blijkt toch de overeenstemming niet zoo treffend te zijn. De handeling toch, die het Hindoesche meisje verricht, wordt óók door al hare verwanten uitgevoerd. Zoo ik mij niet bedrieg, wordt de sleutel tot verklaring van het oud-Indische gebruik ons verschaft door de woorden, waarmede men volgens één tekst de offerkoeken opvangt, n.l. „om voorspoed te erlangen (grijp ik) u;" het woord hier door „voorspoed" weergegeven, kan echter ook beteekenen „(echtelijke) liefde" en in dien zin wordt het blijkbaar door het meisje gebruikt. Het opvangen der offerkoeken is dus eene handeling van zuiver sympathetische magie.

Voor den wilde geldt de gansche natuur als bezield, aarde, planten, boomen, rivieren hebben eene ziel, en hij behandelt hen dienovereenkomstig. Van dit animisme hebben de meer beschaafde volken tal van sporen bewaard. Wanneer bijv. de Hindoe zekere plant wilde uitgraven om die tot tooverhandelingen te gebruiken, omstrooide hij haar eerst met driemaal zeven gerstkorrels of boonen. Zoo deelt ons PLINIUS mede, dat degene die de Pisidische zwaardlelie wilde uitgraven,

drie maanden van te voren om de plant een mengsel van water en honig placht te gieten, „als 't ware daarmede de aarde door een zoenenden maatregel goedgunstig stemmend," en van de wilde verbena bericht hij, dat zij door de Magiërs werd geplukt, nadat zij van te voren boonen en honig aan de aarde hadden gegeven tot zoenoffer. Bekend is CATO's voorschrift, dat men, als men een heilig woud wil omhakken of daarin graven, een varken als zoenoffer moet slachten onder 't uitspreken van een bepaald gebedsformulier. Dat dit geloof algemeen menschelijk is, blijkt uit den ritus, dien de Cherokeesche medicijnman in acht neemt bij het inzamelen zijner planten; wanneer hij deze namelijk met wortel en al uit den grond heeft getrokken, legt hij een kraal in het gat en dekt dat met losse aarde toe. Terecht voegt MOONEY aan deze mededeeling de opmerking toe: „het schijnt aannemelijk, dat de kraal is bedoeld als eene vergoeding aan de aarde voor de aan haar ontrukte plant." Als een bezield wezen wordt de aarde toegesproken in een vers van den Atharvaveda: „Het gat, dat ik, o Aarde, in U graaf, dat moge snel weder toegroeien; laat ik, o reinigende Aarde, U niet treffen in eene gevaarlijke plek noch in uw hart."

Dat op deze wijze tal van ethnologisch-philologische problemen zijn op te lossen, zal zeker worden toegegeven. Niet zelden evenwel ziet men zich bij dergelijke onderzoekingen voor onoplosbare raadselen gesteld. In zulke gevallen mag men al zeer tevreden zijn, wanneer men uit het ethnographisch materieel van een ander volk een parallel kan aanwijzen; wellicht vindt dan een ander de oplossing van het vraagstuk. Zulk een onoplosbaar raadsel is, voor mij althans, het volgende. Wanneer de

Hindoe in den ouden tijd er op uitging een boom te zoeken voldoende aan de voor een offerpaal gestelde talrijke eischen, dan gold het voorschrift, dat hij niet den eersten boom nemen mocht, die geschikt bleek, noch den tweeden, noch ook den derden; minstens drie moest hij passeeren. Eene merkwaardige parallel is ons overgeleverd in MOONEY's uitnemende beschrijving van de „sacred formulas of the Cherokees". Bij hen wil het voorschrift, dat de medicijnman, als hij voor zijne medische behandeling en bezwering een zeker kruid (aralia quinquefolia Gr.) zoekt, in sommige gevallen (die door MOONEY niet nader aangeduid zijn) de eerste drie planten, die hij vindt, moet voorbijgaan tot hij eene vierde gevonden heeft; eerst als hij deze heeft geplukt, mag hij om de drie anderen gaan. Zou niet ten slotte — ik vraag dit met groote aarzeling — de eigenaardige mos majorum der Romeinen, die verbood dat de eerste interrex de comitia mocht bijeenroepen tot de keuze eens nieuwen konings, op eene dergelijke overweging, waarvan ons de beweegreden ontgaat, hebben kunnen berusten?

Zijn ethnologie en volkskunde takken van wetenschap, waaruit de philoloog nut kan trekken, de vergelijkende Indogermaansche taalwetenschap reken ik tot die vakken, welke door hem niet verwaarloosd mogen worden. De Sanskritist zal uit den aard der zaak genoeg algemeene taalkennis bezitten, om, ook al wordt hij philoloog, deze zijde zijner studie niet te verwaarloozen; de Germanist is door den aard zijner studie in meerdere of mindere mate van zelf reeds taalhistoricus; maar met den litterator, die de klassieke talen tot het doel zijner studie kiest, is het ten onzent

anders gesteld: van h e m wordt door geen wetsbepaling geeischt, dat hij van de gronden der historisch-vergelijkende taalstudie kennis neme. De tijd is lang voorbij, dat de klassieke philoloog op den linguist smaalde en misschien staat het gelijk met het inloopen eener open deur, zoo ik nog enkele oogenblikken Uwe aandacht verzoek voor eenige opmerkingen, die toch misschien niet geheel overbodig zijn. Want hoewel de meeste classici in beginsel wel toegeven, dat voor hunne vorming althans eenige bekendheid met de uitkomsten der taalwetenschap nuttig is, in de praktijk blijkt daarvan niet al te veel, hoewel er, dit moet gezegd, eene keering ten goede, ook aan deze Hoogeschool valt waar te nemen. Dat dit inzicht niet nog algemeener is, heeft waarschijnlijk grootendeels zijn grond in het „onbekend maakt onbemind". Dehalve voel ik het thans als mijne plicht, mijne mede-classici er op te wijzen, wat zij kunnen hebben aan eenige bekendheid met het Sanskrit. Daareven sprak ik van de vergelijkende Indogermaansche taalwetenschap, thans van het Sanskrit, alsof dit hetzelfde ware. Het ligt natuurlijk niet in mijne bedoeling dit te zeggen. Immers men heeft de waarde van het Sanskrit wellicht vroeger wat te hoog aangeslagen en is min of meer teruggekomen van het gevoelen, dat deze taal bij uitstek aangewezen was om inzicht te geven in de ontwikkeling en het wezen der taal. Doch ik heb het hier hoofdzakelijk over de vorming van den classicus, en voor hem is, naar mijne overtuiging, de studie van het Sanskrit een onmisbaar hulpvak, wanneer hij er naar tracht eenig inzicht te verkrijgen in de wording en den bouw der twee talen, waarvan hij zijne hoofdstudie maakt. Het spreekt evenwel vanzelf, dat dan die studie van het

Sanskrit zóó moet worden ingericht, dat telkens gewezen wordt op overeenkomstige verschijnselen in de klassieke talen en ook op de verwantschap met onze eigen taal. In plaats van voorttegaan met algemeene beschouwingen, acht ik het verkieselijk eenige questies uit de vergelijkende grammatica kortelijk te behandelen, die in de eerste plaats den classicus belang kunnen inboezemen.

Eenig inzicht dan in den bouw van het Sanskrit, dat immers met het Grieksch en Littausch de eenige Indogermaansche taal is, die een geschreven accent bewaard heeft, is voor den classicus onontbeerlijk, daar het hem velerlei leert inzien. Hij wordt daardoor gewaar, dat de accenten, zooals ze ons van het Grieksch zijn overgeleverd, niet eene vinding zijn van Alexandrijnsche geleerdheid, doch dat ze iets levends moeten geweest zijn, al heeft ook het Grieksche accentuatiesysteem een eigenaardigen ontwikkelingsgang doorgemaakt en al is het ook in vele opzichten sterk afgeweken van hetgeen men op grond van het oud-Indisch voor oorspronkelijk moet houden. Het wordt hem duidelijk dat, oorspronkelijk althans, de stand van zaken met betrekking tot het accent deze was, dat die lettergreep, die den toon had, een voller vocalisme vertoonde dan de toonlooze, waar, juist ten gevolge van de toonloosheid, de vocaal gereduceerd werd of verdween: Ζεύς naast Διός, πατήρ naast πατρός, φεύγων en φεύγειν naast φυγών en φυγεῖν, οἶδα naast ἰδυῖα. Omtrent sommige, in het Grieksch sporadisch voorkomende accentuaties, leert hij inzien, dat ze ééns regel waren, bijv. dat de vocativus aan 't begin van een zin staande, den toon op de eerste lettergreep had, ἄδελφε naast ἀδελφός, πάτερ naast πατήρ, σῶτερ naast σωτήρ. De classieke philoloog weet uit de Grieksche grammatica dat de indicatief-vormen van φημί en

die van εἰμί, wanneer ze enkel als copula dienst doen, enclitisch zijn en reeds in het eerste jaar van zijne studie van 't Grieksch heeft hij kennis gemaakt met den regel, dat het werkwoord het accent zooveel mogelijk naar het begin van het woord terug doet gaan. Hij leert nu inzien, dat aan deze beide taalregels, die oogenschijnlijk niets met elkander gemeen hebben, een zelfde oorzaak ten grondslag ligt. De enclisis toch is een verschijnsel dat ook in het oud-Indisch optreedt. Hier geldt als regel, dat in hoofdzinnen het verbum finitum, zoo 't niet de eerste plaats in den zin inneemt, ongeaccentueerd is, doch in bijzinnen of wat daarmede gelijkstaat, den toon heeft. Al mag men tegenwoordig niet meer aannemen, dat deze stand van zaken eene zuivere voortzetting is van dien, welke in het Indogermaansch heeft gegolden, zóóveel is althans zeker, dat het Indogermaansch zoowel enclitische of ten minste zwak betoonde verbaalvormen gekend heeft als verbaalvormen m e t toon. De eigenaardige accentregel voor het werkwoord in het Grieksch vindt nu zijne verklaring in de door het Sanskrit aan de hand gedane veronderstelling, dat wij met enclitische verbaalvormen te doen hebben. Het oud-Indisch heeft ons geleerd, en de studie van het Germaansch bevestigt dit, dat het accent ééns geheel vrij en niet, zooals in 't Grieksch, tot de laatste drie syllaben van het woord beperkt is geweest. De vrijheid van het accent is in het Grieksch nog in tal van gevallen waar te nemen. Rustte echter in het Indogermaansch de toon niet op eene der laatste drie lettergrepen, en bij lengte der laatste lettergreep, niet op de voorlaatste doch meer naar voren, dan trad in het Grieksch de zoogenaamde driesyllabenwet in werking, welke verbiedt, dat het accent verder naar voren staat dan

de antepaenultima en dat een woord proparoxytonon is wanneer de laatste syllabe lang is. De comparativus in het Indogermaansch van het woord, dat in het Grieksche ἡδύς voortleeft, bij voorbeeld, was proparoxytonon, doch moest in 't Grieksch paroxytonon worden: ἡδίων; het neutrum ἥδιον heeft echter zijne oorspronkelijke betooning kunnen behouden. De vorm, die voortgezet wordt in het participium φερόμενος had in 't Indogermaansch het accent op de eerste lettergreep, in 't oud-Indisch bleef dit, doch het woord moest in 't Grieksch proparoxytonon worden. Werden vormen echter enclitisch gebruikt, dan verloren zij in 't Indogermaansch hun accent. Zoo ook in 't Grieksch, wanneer de driesyllabenwet er niet mede in botsing kwam: ἀνήρτις, onder één woordaccent, als één woordcomplex op te vatten, naast ἀνθρώπων τινῶν. Nu moet bijvoorbeeld δοίη eens oxytonon geweest zijn; werd het echter enclitisch gebruikt zooals bijvoorbeeld in *Ζεύςδοιη, ook al weer onder één woordaccent te denken en als één woordcomplex op te vatten, dan moest *δοιη paroxytonon worden. Hier had dus juist hetzelfde proces plaats, dat wij voor onze oogen met de vormen der pronomina ἡμῶν, ἡμῖν enz. zien plaats grijpen, welke vormen immers, wanneer ze enclitisch gebruikt worden, paroxytona worden. Een *πατήρημων namelijk (ἡμων ongeaccentueerd!) moest opleveren πατὴρ ἥμων (ἥμων paroxytonon!). In αὐτόςφησι evenwel of πατήρεστι kon, daar hier de driesyllabenwet niet gestoord werd, de oorspronkelijke toestand bewaard blijven. Dat de accentuatie van het verbum finitum in het Grieksch geuniformeerd is, zoowel daar waar het aan een betoonden als waar het aan een onbetoonden vorm beantwoordde, kan ten deele ook hierin zijn grond hebben, dat in sommige gevallen de betooning van een

geaccentueerden vorm moest samenvallen met die van een ongeaccentueerden. In die groep van verba, welke overeenstemt met de eerste praesensklasse van het Sanskrit, rust de toon op den verbaalwortel. Zoo is bijvoorbeeld het accent van φέρεται, niet enclitisch gebruikt, gelijk aan dat van *bhárate*, evenzoo πευθεται = *bódhate*, ἕρπουσι = *sárpanti*. Doch nu moest, wanneer zulk een vorm enclitisch werdt gebruikt, de toon, ten gevolge van de werking der driesyllabenwet, samenvallen met dien van een niet enclitisch gebruikten vorm.

In het eerste deel der Indogermanische Forschungen schreef WACKERNAGEL een voortreffelijk opstel „über ein Gesetz der Indogermanischen Wortstellung". Hij bewijst hierin, vooral op grond van materieel ontleend aan de klassieke talen, dat de eigenaardigheid der enclitische pronomina en partikels (uitgezonderd natuurlijk die zooals τε, *ca* enz., welke steeds achter 't woord komen, waarbij ze volgens hun zin behooren), om de plaats te zoeken onmiddellijk na het eerste woord in den zin, reeds Indogermaansch moet zijn geweest. Diezelfde wet geldt ook, zoowel in 't oud-Indisch als in de klassieke talen, voor sommige andere partikels, ofschoon ze toon hebben, reden, waarom men moet aannemen, dat ze eens wèl enclitisch geweest zijn. Deze gewichtige wet echter, welker overoude herkomst door WACKERNAGEL is bewezen, is niet overal van kracht gebleven. Men behoeft slechts enkele bladzijden van de Anabasis te lezen, om daarvan overtuigd te worden. Ook in de oud-Indische prozateksten is zij niet altijd meer gehandhaafd, daar in sommige de enclitische pronominaal-vormen niet de hun van oudsher toekomende plaats innemen. Wellicht is daarvan de reden te zoeken in afstomping van het

taalgevoel. Nog niet geheel bevredigend is, naar mijne meening, de vraag beantwoord, hoe het komt, dat in het oud-Indisch het verbum, in hoofdzinnen enclitisch zijnde, toch niet gebonden is aan den regel voor de plaatsing der enclitische woorden, een verschijnsel dat trouwens in de oudste Vedische poëzie meermalen is waar te nemen ook bij de enclitische pronominaalvormen. Verlokkend was de hypothese van WACKERNAGEL, in zijn reeds aangehaald opstel geformuleerd, dat hier het Hoogduitsch, waar immers het verbum in den hoofdzin de tweede plaats inneemt, doch in bijzinnen op het einde komt, nog den alouden Indogermaanschen toestand zoude weergeven. Het schijnt evenwel, dat noch het Keltisch, noch het oud-Hoogduitsch, noch het Angelsaksisch vóór deze hypothese pleiten.

Uit een en ander blijkt van hoe groot gewicht de kennis van het accent of, juister gezegd, van den toon is voor degelijke taalstudie. Eenige jaren geleden hebben zich onder de leeraren aan de gymnasia stemmen doen hooren om bij het onderwijs in het Grieksch de accentuatie als nutteloozen ballast overboord te werpen, omdat wij, bij de uitspraak, van dat accent toch geen nota nemen. Gelukkig is het daartoe niet gekomen. De moeite er aan besteed om zich te gewennen Grieksch met accenten te schrijven, is betrekkelijk gering en de wetenschappelijke waarde van de kennis der betooning is groot. Doch de leeraar moet den leerling dan op den aard van het Grieksche accent wijzen, die een geheel andere is dan van ons accent, daar het Grieksche accent in hoofdzaak muzikaal geweest is en het onze expiratorisch is. Het is dan ook heel wel mogelijk, hoewel dat ons eenige inspanning en oefening kost, Grieksche verzen met het

hun toekomend accent te lezen, zonder den maat te verstoren, daar toch bijvoorbeeld eene korte lettergreep zeer wel met hoogeren muzikalen toon is uit te spreken zonder dat men haar prosodisch lang maakt.

Wanneer aan een klassiek litterator de vraag gesteld werd: „welke is de vocaal die der reduplicatie-syllabe van het Latijnsche perfectum toekomt, de korte *e*, zooals het Grieksch heeft, of de korte vocaal overeenstemmend met die van den verbaalwortel", dan zou hij misschien onzeker zijn, wat te antwoorden. Ook op deze vraag geeft de studie der verwante talen een stellig antwoord. Wel heeft het Sanskrit *tutude*, hetwelk geheel overeenstemt met latijn *tutudi*, zoodat men bij oppervlakkige beoordeeling allicht zou kunnen meenen, dat het Sanskrit en het Latijn beide den oorspronkelijken toestand bewaard hebben, doch de zoogenaamde Sanskrit palataalwet, eveneens voor het oud-Iraansch geldend, volgens welke een oorspronkelijke velaar of labiovelaar voor *i*-klanken en voor die *a*-klanken, die op Indogermaansch *e* teruggaan, niet in zuivere gutturaal doch in palataal overgaat, bewijst het tegendeel. Het is immers eerder aan te nemen, dat bij verbaalwortels met *i* of *u* de reduplicatie-vocaal zich aan die van den wortel heeft geassimileerd, dan dat de palatalizeering van de gutturaal in vormen als *cakâra* eene willekeurigheid zou wezen. Daar komt bij dat het Sanskrit eenige overleefsels van den ouden toestand bewaard heeft bij verbaalstammen met *u* en *i*: *babhûva*, *sasûva*, *çaçayâna*. De geschiedenis der reduplicatie-vocaal in het Indo-iraansch en het Latijn heeft dus ten deele denzelfden gang genomen. Oorspronkelijk had ook het Latijn, juist zooals het Grieksch, overal *e*: *cecini*, *memini* enz., en oud-Latijn: *memordi*, *pepugi*, *peposci*, *occecurrerit*

(GELLIUS VI. 9); doch, wanneer de vocaal van de op de reduplicatie-syllabe volgende lettergreep dezelfde was als die van het praesens, werd de reduplicatie-vocaal daaraan gelijk gemaakt. Daar eindelijk ook Gotisch en Keltisch *e* als reduplicatie-vocaal hebben, kan er niet de minste twijfel zijn, of dit is de oorspronkelijke vocaal geweest.

De klassieke philoloog, die zich niet met historische taalstudie heeft beziggehouden, zal zeker verrast zijn te vernemen, dat onder de vormen, die hij van het Latijn dagelijks onder 't oog krijgt, ook nog optativi worden aangetroffen; immers de zoogenaamde conjunctivus *sim* is formeel niets anders dan een optativus, terwijl de oude conjunctivus *ero eris. erit*, die in formatie geheel gelijk staat met ἔω en skt. *asat*, de functie van het futurum heeft overgenomen. Zoo zal 't hem stellig verrassen, als hij gewaar wordt, dat onder de tallooze vormen, die hij in 't Latijn als perfecta heeft leeren beschouwen, eene overgroote menigte *s*-aoristen worden aangetroffen, daar immers een vorm, als *dixi* formeel beantwoordt aan ἔδειξα en in hoofdzaak ook aan skt. *adikṣam*. Het zal hem nu begrijpelijker voorkomen, hoe het Latijnsche perfectum in zich kan vereenigen de beteekenis zoowel van het Grieksche perfectum als van den Griekschen aoristus.

Dat ook op het gebied der beteekenisleer, der semantiek, bekendheid met het Sanskrit van waarde is, zal zeker niemand betwijfelen. Toch moge ook dit nog door een paar voorbeelden worden aangetoond. Grieksch θυμός gemoed, moed, toorn, en lat. *fumus*, rook, zijn etymologisch geheel identiek. Op grond van θυμιᾶν, berooken, bewierooken, dat onmogelijk van θυμός kan gescheiden worden en op grond van sanskrit *dhûmás*, rook, dat geheel en

al, tot op het accent toe, met θυμός overeenstemt, moet men de beteekenis „rook" voor de oorspronkelijke, ook van θυμός, houden. Doch hoe heeft zich daaruit nu de beteekenis „leven" (ὀλίγος δ' ἔτι θυμὸς ἐνῆεν) ontwikkeld? Uhlenbeck in zijn etymologisches Wörterbuch der altindischen Sprache en anderen op zijn voorbeeld, nemen voor θυμός de beteekenis „gemüthswallung" aan. Mij dunkt, dat ook zóó de semantiek niet tevreden gesteld is. Eerder moet men denken aan eene andere woordgroep, aan latijn *animus, anima*, grieksch ἄνεμος, sanskrit *aniti*, „hij ademt", *anila*, „wind". Juist zooals zich in deze woordgroep uit de grondbeteekenis „waaien" in het Latijn de beteekenis van „ziel" ontwikkeld heeft, daar men den adem, dien men voelde en waarvan men opmerkte, dat hij, wegblijvend, den dood veroorzaakte, met de ziel, het leven, vereenzelvigde, zoo heeft de voorhistorische Griek bij het woord θυμός, dat oorspronkelijk „walm", niet alleen „rook" moet beteekend hebben, kunnen denken aan de ziel, die men ziet, wanneer men bijvoorbeeld in eene door waterdamp bezwangerde atmospheer ademt. De ontwikkelingsgang der beteekenis is dus: „rook en walm — de walm, dien men uitademt — de zichtbare adem — adem — ziel, geest, moed." Een ander voorbeeld: in de meeste onzer Grieksche woordenboeken wordt als eerste beteekenis van θῆλυς aangegeven: „vrouwelijk" en op 't einde van het artikel in die woordenboeken wordt voor de verbinding θῆλυς ἐέρση afzonderlijk de beteekenis, „frisch, verfrisschend" gegeven. Doch de Graecus zelf kan, als hij gedachtig is aan θήσατο „hij zoog", wel nagaan, dat de eigenlijke beteekenis veeleer is: „zoogend, drenkend," hetwelk bevestigd wordt door de opmerking, dat etymologisch en

semantisch met deze woordengroep identisch en verwant zijn skt. *dhârús* „zuigend", *dhenu*, „melkkoe" e.a. en latijn *femina, felis, filius, felix*. Immers *felix* beteekent in de eerste plaats „een kinderen of jongen zoogend vrouwelijk wezen," dan van gewassen: „vruchtdragend", vandaar *infelix arbor, felicitas terrae, felicitas augusta* van de Romeinsche Keizerinnen.

Natuurlijk zou de reeks van wetenswaardigheden, die ik hier mededeelde en die wellicht aan de meesten onder U alreeds bekend zijn, nog verder kunnen worden voortgezet. Doch genoeg. Slechts op één punt zij het mij vergund nog de aandacht te vestigen. De studie van het Sanskrit, door den classicus bedreven op de door mij bedoelde wijze, zal hem ook als docent te pas komen. Wel zijn gelukkig de hulpmiddelen, die tegenwoordig voor het onderwijs in de klassieke talen ten dienste staan, heel wat beter dan een vijf en twintig jaar geleden; men bemerkt wel, dat de samenstellers onzer meest gebruikte grammatica's zich moeite hebben gegeven, de uitkomsten der taalstudie in toepassing te brengen; doch dit streven is dikwijls slechts sporadisch. Toch ligt het, dunkt mij, op den weg van den docent in de oude talen, daar, waar dit mogelijk is, den leerling op de verwantschap te wijzen, niet alleen van Latijn en Grieksch onderling, doch ook van Latijn en Grieksch met onze moedertaal; hierdoor zal de studie der grammatica aan aantrekkelijkheid kunnen winnen. In mijne praktijk als docent is het mij herhaaldelijk gebleken, dat voor deze questie wel belangstelling te wekken is, dat bijvoorbeeld eene bespreking der wetten van GRIMM en VERNER met de leerlingen der hoogere klassen in goede aarde viel. En de docent kan zoo gemakkelijk veel wat „onregel-

matig" schijnt of heet, verklaren en den leerling doen indien, wat de reden is van die zoogenaamde onregelmatigheden in de taal. Hij kan iets mededeelen omtrent quantitatieve en qualitatieve klankwisseling en zoo bijvoorbeeld duidelijk maken, door te wijzen op het Hoogduitsch, dat de conjugatie van οἶδα eens eene regelmatigheid is geweest, dat de verhouding der wortelklinkers in πείθω—πέποιθα dezelfde is als in hoogd. *ich bind—band*, dat ἔπαθον gansch geen onregelmatige formatie is, doch geheel en al in dezelfde verhouding staat tot πέπονθα als ἔλιπον tot λέλοιπα enz. Ik maak dus de woorden door Prof. SPEYER in 1888 neergeschreven, tot de mijne: „willen onze klassieke litteratoren niet achterstaan bij hunne aanstaande ambtgenooten bij het gymnasiaal onderwijs in Nederlandsch, Fransch, Duitsch en Engelsch, dan zullen zij wèl doen ook ernstig werk te maken van eene opzettelijke studie der taal als zoodanig, met name van de historische en vergelijkende grammatica van het Latijn en Grieksch, al wordt zulks niet voor het examen vereischt."

Mijne Heeren Curatoren! Toen ik, nu bijna vier jaren geleden, door U werd uitgenoodigd het onderwijs in het Sanskrit na den dood van Prof. VAN DER VLIET aan deze Universiteit voorloopig op mij te nemen, heb ik die vereerende, mij zoo welkome uitnoodiging volgaarne aangenomen. Nadat ik op uwe vereerende voordracht in Maart 1903 benoemd was tot Lector in het Sanskrit, bestond er, toen ik reeds een half jaar werkzaam was geweest, voor iemand die zich niet tot redenaar geboren

acht, geen aanleiding mijn ambt met het houden eener redevoering te aanvaarden. Volgaarne heb ik echter heden aan de eischen der traditie voldaan en wel te gereeder, omdat mij daardoor thans ongezocht de gelegenheid wordt geboden mij van een aangenamen plicht te kwijten. Ik wil namelijk U, Mijne Heeren Curatoren, mijn welgemeenden dank brengen voor de gelegenheid, toenmaals door mijn benoeming tot Lector mij geschonken en thans door mijne benoeming tot buitengewoon Hoogleeraar als 't ware bevestigd, de gelegenheid om mij voortaan onverdeeld te kunnen wijden aan mijn lievelingsvak en naar mijne beste krachten anderen daarin tot hulp en leidsman te strekken. Hoe ver verwijderd ik steeds ben gebleven en vrees te zullen blijven van het ideaal, dat ik mijzelvén steeds heb voorgehouden van wat een Hoogleeraar moet zijn, kan slechts mij bekend zijn. Doch dat ik zal voortgaan met ijver en nauwgezetheid alles in 't werk te stellen om zooveel mogelijk dat ideaal nabij te komen, daarvan kan ik U althans de verzekering geven.

Mijne Heeren Professoren der Utrechtsche Universiteit, in 't bijzonder Gij, die mijne ambtgenooten in engeren zin zijt, Professoren der Faculteit van Letteren en Wijsbegeerte! Dat het door mij als eene groote eer gevoeld wordt thans in Uw midden te zijn opgenomen, behoef ik U nauwelijks te zeggen. Mocht ik van velen Uwer gedurende de jaren, welke ik als Lector werkzaam was, bewijzen van vriendschap ontvangen, ook voor het vervolg beveel ik mij warm bij U aan, om, waar 't noodig mocht zijn, Uwe gewaardeerde voorlichting en Uwen steun te mogen ontvangen; blijft voor mij wat Gij tot

hiertoe geweest zijt, ik mijnerzijds zal trachten Uwe vriendschap niet onwaardig te zijn.

Mijn hooggeachte leermeester Kern! Laat het mij vergund zijn hier uitdrukking te geven aan wat ik U verplicht ben. Reeds op de banken van het Haagsche gymnasium gevoelde ik mij sterk aangetrokken, behalve tot de studie der oude letteren, tot de beoefening van die wetenschap, waarvan Gij toenmaals de eenige vertegenwoordiger waart in ons land. Toen ik dan met hooggespannen verwachting student aan de Leidsche Hoogeschool geworden was, werd ik niet teleurgesteld. Diep en blijvend is de indruk, dien ik gedurende de jaren dat ik Uw leerling in engeren zin mocht heeten, ontvangen heb van Uwe veelomvattende kennis, Uwe groote combinatiegave, Uwe steeds frissche en oorspronkelijke beschouwingen, Uwe welwillendheid tegenover Uwe leerlingen. Ook daarna heb ik mij met trots steeds Uw leerling genoemd: *tvaṃ hi naḥ paramo guruḥ!* Moge ook in 't vervolg Uw goede raad, Uw steun, Uw vriendschap mij niet ontbreken en moge het ons allen gegeven zijn U nog langen tijd even gezond naar lichaam en geest, even frisch en onverzwakt in werkkracht, als Gij thans zijt, in ons midden te weten. Wij kunnen U niet missen.

Tot U eindelijk, Dames en Heeren Studenten aan deze Hoogeschool, in 't bizonder tot U, die mijne leerlingen zijt of dit zult willen zijn, heb ik slechts een kort woord te richten. Ik spreek namelijk den wensch uit, dat de goede verstandhouding, die tot dusverre tusschen U en mij heeft bestaan, moge voortduren. Ik van mijne

zijde zal al mijne krachten inspannen om de studie van het Sanskrit voor u zoo nuttig mogelijk te doen zijn. Moge tusschen ons die vertrouwelijkheid geboren worden en blijven bestaan, waardoor de band tusschen leermeester en leerling tot een band van vriendschap wordt, die ook door het verlaten der Hoogeschool niet afgebroken wordt!

IK HEB GEZEGD.